

4. Полное собрание русских сводов. - Т.2: Ипатьевская летопись. - СПб, 1843. - С. 327.

5. Укр. історич. журн. - №1, 3. - 1966. - С.112-117.

6. Татищев А. История Российская. - Москва-Ленинград, 1964. - С. 257.

7. Дашкевич Н. Княжение Данила Галицкого по русским и иностранным источникам. - К., 1873. -С. 96.

8. Рыбаков Б.А. Первые века русской истории.- М., 1964 - С.217.

9. Грушевський М. Люстрована Історія України. - К., - Відень, 1921. - С.127.

A study throws light upon the history of the Halych-Volyn principality at the time of the Rostislavovich and Romanovich dynasties' rule. Going over numerous primary sources, largely chronicles and foreign annals, the author analyses the foreign policy of the Halychian statesmen. An emphasis is laid on the place and role of the Halych - Volyn State in the international relations of XII-XIII cc.

С.М.Борчук

ГАЛИЦЬКІ ЗЕМЛІ В АРХЕОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ ІСИДОРА ШАРАНЕВИЧА

Дотримуючись принципів своєї наукової діяльності, що базувалася на пріоритетному знанні документальних матеріалів при вивченні історії, І.Шараневич звернув увагу на археологію як одну зі сфер дослідження старовини. Професор мав на меті пробудити в галичан національну свідомість, викликати їх цікавість до своєї історії, своїх коренів.

Першим кроком, зробленим вченим у царині археології, слід вважати його доповідь на з'їзді педагогічного товариства в Коломиї у 1870 р., у якій науковець теоретично обґрунтував необхідність використання джерел і пам'яток матеріальної культури у вивченні історії. Учений звернув увагу на те, які саме пам'ятки, предмети старовини корисні для пізнання минулого: "могили, кургани, городища, руїни замків, церков і монастирів, урочища, замчища, монастирища, цвинтарі,

предмети, знайдені в землі, дощем або плугом викинуті, посуд, прикраси з металу, костей, скла, речі із каменю й дерева..." [1, с.5].

На початку 80-х р. XIX ст. І. Шараневич розпочав практичні археологічні дослідження. Об'єктом уваги вченого став стародавній Галич. У 1882 р. професор звертається до Крайового комітету з проханням асигнувати йому дві тисячі злотих для розкопок у Галичі [2]. Консерватором у Галичі тоді був граф Войтих Дідушицький, який у листі до І. Шараневича повідомив, що його прохання взято до уваги, а Високий сейм рішенням від 19 жовтня 1882 р. ухвалив виділити потрібну суму. Крім того, консерватор запропонував професору розробити план розкопок. І. Шараневич не забарився і невдовзі склав "Plan robot archeologicznych ...w Zalukwi, w Haliczu i na Krylosie", який видрукував на своїх сторінках журнал "Przegląd archeologiczny" у 1883 р. [3] "Plan..." було запропоновано Крайовому комітету. І. Шараневич детально виклав свої погляди на те, що саме необхідно дослідити під час археологічних розкопок у Галичі: фундаменти церков, гробищ і урочище Дуброва, Карповий гай, берег Дністра від устя Лімниці до устя Лукви, Залукву, Крилос та їх околиці.

Зауважимо, що граф В. Дідушицький лише частково схвалив план І. Шараневича, оскільки мав свої погляди щодо проведення розкопок. Він вважав першочерговим завданням тільки детальний огляд фундаменту церков. У листі до Крайового комітету від 12 травня 1883 р. В. Дідушицький висловив побажання, щоб І. Шараневича при проведенні розкопок було повністю йому підпорядковано, і науковець всі знайдені предмети віддавав у його руки [4]. Це, безумовно, схвилювало українську громадськість Львова. Спеціального місця після збору предметів, знайдених при розкопках, у Львові не було, а тому всі вони, як того домагався граф В. Дідушицький, могли потрапити до польських або німецьких музеїв. У пошуках виходу зі становища, що склалося, рада Руського народного дому уповноважила В. Ковальського звернутися з проханням до І. Шараневича проводити роботу

---

¹ Консерватор — охоронець пам'яток старовини.

так, щоб усі знахідки поступали на збереження в Музей Народного дому.

Весною 1883 р. І. Шараневич запропонував Крайовому комітету новий проект проведення розкопок, який було прийнято [5]. Крайовий комітет ухвалив надати І. Шараневичу триста фунтів стерлінгів австрійською валютою.

Слід відмітити, що підготовка і початок розкопок вимагали від І. Шараневича великих зусиль, витримки і наполегливості, оскільки з боку консерватора галицької старовини В. Дідушицького постійно був відчутний тиск. Граф намагався діяти так, щоб І. Шараневич виконував всі його вказівки, а керівництво розкопками здійснювали краківські вчені, а не львівські дослідники на чолі з І. Шараневичем. Прикладом такої політики В. Дідушицького було намагання зірвати проведення археологічного з'їзду в Галичині за участю львівських вчених – Шараневича, Петрушевича, Цвіклінського, Захарівича, а також науковців з Кракова. В. Дідушицький призначив днем проведення з'їзду 13 липня 1883 р., знаючи, що львів'яни не зможуть бути присутніми на ньому. У зв'язку з цим, І. Шараневич відправив офіційного листа до Крайового відділу з проханням перенести дату проведення з'їзду на 20-22 липня 1883 р. Але й у ці дні з'їзд не відбувся, бо краківські вчені, через намовляння В. Дідушицького, не приїхали до Галича, і, зрештою, від ідеї проведення з'їзду відмовилися.

Крім того, гроші, які Крайовий комітет виділяв для проведення робіт, до організаторів розкопок так і не доходили, тривале листування та інші перешкоди гальмували розкопки. Але, завдяки своїм здібностям і таланту, І. Шараневичу вдалося знайти вихід зі складного становища. Отримавши 1883 р. посаду куратора галицьких історичних знахідок, І. Шараневич звернувся по допомогу до поміщика Владислава Федоровича Огинського, власника маєтків Окно, Товсте, Чірнігівці, який став меценатом археологічних досліджень у Галичі, посприявши їх успішному проведенню. На знак вдячності і поваги вчений присвятив Владиславу Огинському свою працю "Tri opisy historyczne ... gradu Halicza w roku 1860, 1880, 1882", що вийшла друком у 1883 р. [6].

У роботі І. Шараневич інформував широке коло громадськості про історичне минуле Галича. Він стверджував, що Галич належав до стародавніх міст червенських і є одним із найдавніших міст Галицької Русі. Цікавою є еволюція поглядів ученого щодо місця знаходження стародавнього Галича, яка знайшла своє відображення у другій праці. Як уже згадувалось, у своїх попередніх роботах І. Шараневич перейшов від початкової думки про те, що стародавній Галич був розташований на місці нинішнього, до припущення про розташування галицького городища на залуквинських полях. На підставі вже перших результатів археологічних розкопок, які вчений розпочав у 1882 р. разом з настоятелем парафії села Залуква Левом Лаврецьким, І. Шараневич схилиється до третьої і остаточної версії про розташування стародавнього Галича на місці Крилоса.

Розкопки в Галичі йшли доволі успішно. Час від часу у пресі з'являлися звіти про них. Протягом першого року розкопок газета "Діло" надрукувала статті І. Шараневича "С Галича" (1883.-№80), "Дальші розкопки руїн Галича" (1883.-№103 і 107), а також статтю "Про розкопки Галича", написану вченим у співавторстві зі священником Л. Лаврецьким. У польському журналі "Przegląd archeologiczny" [7] І. Шараневич підбив підсумки розкопок 1883 р., дав характеристику знахідок, описав їх.

Наступного року з'явилася стаття у співавторстві з Л. Лаврецьким [8], у якій було висвітлено дальший хід розкопок у Галичі, а 1886 р. - праця "O rezultatach poszukiwan archeologicznych w okolicy Halicza w roku 1884 - 1885 гг. [9], в якій вчений прокоментував розкопки останніх двох років.

Протягом трьох з половиною років наполегливої праці І. Шараневич зі своїми помічниками відкрив численні пам'ятки, пов'язані з древнім Галичем, зокрема:

1. Фундамент церкви Спаса, що була споруджена при князі Володимиркові і згадана в Іпатіївському літописі 1152 р.
2. Фундамент Богородичної церкви.
3. Костел святого Станіслава.
4. Паркет з жовтої цегли в Четвриках (можливо, тут стояла церква Благовіщення).

5. Сліди фундаментів з печерою в стіні у селі Вікторів біля Крилоса.

6. Фундамент восьмикутного будинку у Крилосі.

7. Фундамент монастиря святого Іллі на правому березі Лукви.

8. Фундамент на лівому березі Лукви (професор Київського університету В. Антонович робив припущення, що він є підвалиною вежі, яка захищала вхід у Галич - С.Б.).

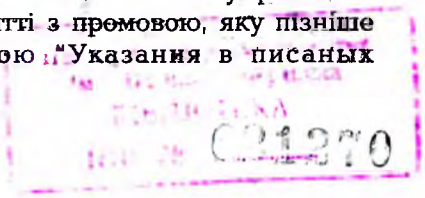
Усі предмети, знайдені в околицях Галича, - кам'яні ножі, долота й бронзові булави, свинцеві печатки - були описані і лягли в основу музею Ставропігійського інституту. Його археологічний відділ був створений виключно зусиллями професора І. Шараневича [10].

У 1885 р. вчений влаштував у залі політехнічної школи у Львові виставку археологічних знахідок із Галича. На виставку прибув з Києва В. Антонович, який разом з І Шараневичем відідав розкопки стародавнього Галича.

Співпраця І. Шараневича з професором В. Антоновичем не подобалась В. Дідушицькому: по-перше, консерватор не довіряв І. Шараневичу, по-друге, він вважав більш корисною співпрацю з краківськими вченими, ніж з наддніпрянськими дослідниками. В останньому листі до І. Шараневича граф В. Дідушицький повідомив, що доісторичними розкопками займеться п. Заменський з Кракова. Однак уже невдовзі І. Шараневич зайняв посаду цісарсько-королівського консерватора історичних пам'яток Галицької Русі, яку до цього часу обіймав В. Дідушицький.

Щодо виставки, яку організував І. Шараневич, слід сказати, що вчений хотів провести її у 1884 р., однак граф В. Дідушицький намагався її затримати. У своїх листах до І. Шараневича [11] він вимагав перенести термін її проведення щонайменше на один рік, відкидав також думку про створення української секції на виставці. Водночас він підкреслював, що українська мова може бути офіційною тільки поряд з польською. І. Шараневич змушений був поступитися.

Виставку було проведено на належному рівні. І. Шараневич виступив на відкритті з промовою, яку пізніше було надруковано під назвою: "Указання в писаных

источниках, а особенно в документах и актах до археологических исследований" [12]. Згодом І. Шараневич надрукував статтю [13], в якій підбив підсумки виставки, а також подав класифікацію знахідок, поділивши їх на три групи:

- 1) знахідки кам'яного віку;
- 2) знахідки віку бронзи;
- 3) знахідки залізного віку.

Знайдені в Галичі предмети І. Шараневич перевіз у Ставропігійський інститут. У 1886 р., з нагоди 300-річчя Ставропігійського братства, професор повторив виставку врахувавши попередній досвід. Цього ж таки року І. Шараневич створив у стінах Ставропігії музей, до фондів якого потрапили попередньо виставлені експонати. Водночас дослідник продовжував працювати над вивченням Стародавнього Галича, хоча Крайовий комітет асигнував мізерні суми на проведення розкопок. Звіт про роботу протягом 1886-1887 рр. з'явився в пресі наприкінці 1887 р., а у 1888 р. вийшов окремим виданням [14].

У 1888 р., з нагоди 900-річчя Хрещення Русі, І. Шараневич надрукував "Звернення Ставропігійського інституту у Львові до українського населення і духовенства", в якому закликав взяти активну участь у бібліографічно-історичній виставці [15], що мала відбутися у жовтні - грудні 1888 р. Відразу ж після "Звернення..." виходить у світ "Каталог археологічно-бібліографічної виставки Ставропігійського інституту у Львові" [16], необхідність в якому була викликана зростанням числа експонатів. Експозиція мала великий успіх і тривала не до грудня 1888 р. як було заплановано, а до середини лютого наступного року. Як наслідок, з-під пера сеньйора Ставропігії виходить звіт, який був надрукований на сторінках "Временника Ставропігійского института" [17].

Виставка була підсумком багаторічних клопітких досліджень І. Шараневичем стародавнього Галича. З моменту призначення Ф. Шараневича консерватором, він намагався поширити свою діяльність на всю Східну Галичину.

У 1890 р. разом з професором І. Шараневичем дослідження Звенигорода проводив і В. Антонович. За свідченням священика Івана Билинкевича [18], настоятеля парафії в

Хлібовичах, недалеко від Звенигорода, І. Шараневич розкопав великий камінь, залишок фундаменту церкви, що знаходилася на городищі. За його ж даними у Звенигород приїздив разом із І. Шараневичем і В. Антоновичем Михайло Грушевський.

Останнім місцем археологічних досліджень професора І. Шараневича були села Чехи і Висоцька Городівського повіту. У 1894 р. тут почав розкопки М. Грушевський, а з 1895 по 1898 рр. обидва вчені проводили дослідження спільно. Великомасштабні розкопки, під час яких було виявлено 370 поховань, проводилися згідно з усіма вимогами до археологічних досліджень: було вивчено топографію та стратиграфію пам'яток, зафіксовано процес розкопок, описано виявлені предмети та матеріали, дано антропологічну характеристику поховань і датовано пам'ятки.

І. Шараневич отримував допомогу від асистентів Владислава Кухарського та Бенона Яновського, а також вчителя народної школи в селі Чехи Яківа Сподарика. Археологічні розкопки проводилися на полях поміщика Адама Краєвського та селян Оранюка та Ничая. Найбільші знахідки - доісторичні кладовища, що мають ознаки городищ - були виявлені дослідниками в Чехах на "Сточині" та у Висоцьку на "Заставі". Після розкопок І. Шараневич підготував статтю яку було надруковано у збірці "TeKa konserwatorska" [19]. Це був звіт ученого про виконану роботу.

Археологічна діяльність І. Шараневича є надзвичайно широкою і плідною. Дослідник був одним із перших, хто почав систематично збирати і публікувати матеріали з історії й топографії краю, трактувати історію стародавнього Галича, посилаючись на пам'ятки матеріальної культури, що були виявлені в результаті археологічних досліджень. Саме тому вчений І. Шараневич зайняв почесне місце піонера серед археологів Східної Галичини.

1. Szaraniewicz I. O Zrodlach sluzacych do glebszego poznania dziesow kraju o jczytogo. - Lwow, 1870, - 17 s.

2..Центральний державний історичний архів у Львові (далі ЦДА у Львові), ф.146., оп. 51а.,спр.1030, арк. 1 - 16.

3. Szaraniewicz I. Plan robot archeologicznych... w Zalusku, w Haliczu i na Krylosie // Przegląd archeologiczny. - 1883. - Wydanie 2.

4. Ваврик В. Р., И. И. Шараневич. - Львів, 1929. - С. 128.

5. ЦДА у Львові, ф. 146, оп. 51а, спр. 1030, арк. 5.

6. Szaraniewicz I. Trzy opisy historyczne... grody Halicza w roku 1860, 1880, 1882. - Lwów, 1883. - S. 236.

7. Szaraniewicz I. O rezultatach poszukiwan archeologicznych w okolicy Halicza w roku 1883 // Przegląd archeologiczny. - 1883. - Widanie 3. - S. 3-9.

8. Лаврецький Л., Шараневич І. Дальший хід розкопок в Галичі // Діло. - 1884. - №115.

9. Szaraniewicz I. O rezultatach poszukiwan archeologicznych w okolicy Halicza w roku 1884 i 1885. - Lwów, 1886. - S. 29.

10. Свенцицкий И. Описание музея Ставропигийского Института во Львове. - Львів, 1908. - С. 248.

11. ЦДА у Львові, ф. 358, чт. оп. 2, арк. 28.

12. Шараневич И. Памятки галицко-русской старины в изображениях. - Львів, 1886. - С. 11.

13. Шараневич И. Указания в писаних источниках, а особенно в документах и актах до археологических исследований. - Львов, 1886. - С. 35.

14. Шараневич И. Известия о результате исследовательских раскопок в рубежах древнекняжеского города Галича, предпринятых в 1886 - 1887 гг. - Львов, 1888. - С. 8.

15. Шараневич І. Звернення Ставропигійського інституту у Львові до українського населення та духовенства прийняти участь в бібліографічно-історичній виставці. - Львів, 1888. - С. 3.

16. Шараневич І. Каталог археологічно-бібліографічної виставки ставропигійського інституту у Львові. - Львів, 1888. - С. 96.

17. Шараневич И. Отчет из археологически-библиографической выставки в Ставропигийском институте / Временник Ставропигийского ин-та. - Львів, 1890.

18. Билинкевич И. Несколько памятков из древнекняжеского города Звенигорода // Временник Ставропигийского ин-та. - Львів, 1899.

19. Szaraniewicz I. Smentarzyska przedhistoryczne w Czechach I Wysochu, w rowiecie Brodskim odkryte w roku 1895, 1896, i 1897 // Teka konserwatorska. - Lwów, 1900. - S. 1-30.

A study surveys the outstanding role of prof. I. Sharanevich, his appreciable contribution as a scholar and enthusiast in laying the fundamentals of the researches and analysis done in the studies of Halychina, and archaeological finds on the territory of Old Halych under Prince Danyla's rule.

О.Б. Гуцуляк

ЗОЛОТИЙ ТІК, ЗОЛОТЕ ЦАРСТВО І ЗОЛОТІ РУКИ ІНДІЙСЬКОГО БОГА САВІТАРА

Існує переказ, що у давньому Галичі, на Крилоській горі, був золочений майдан. Його називали Золотим Током. Коли монголо-татари напали на Русь, це золото втекло під землю. Галичани вірять, що Золотий Тік колись вийде на поверхню одночасно з появою променистого білого вершника — Святовита (святого витязя) [1].

Така собі легенда про повернення "золотого віку".

I

Можна вважати, що галицький Тік у цій легенді є символом незалежності, адже українське слово "тік" тотожне німецькому tag — "народні збори", а також давньоіндійському tegas — "золото", teigasa — "метал", давньоірландському tigh, teach — "дім". Щоправда, у старогрецькій мові було слово halta — "народні збори", з якими одного кореня слово halos — "молотильний тік", "коло, диск", "сяюче коло, ореол". З цими словами напрошується паралель до топоніму Галич.

Золото у легенді — це символ харизми володаря Галича, який свого часу сидів на золотих престолах кількох князівств і був оборонцем східних рубежів християнського світу...

Відомо також, що в одному з варіантів старофранцузького епосу "Пісня про Роланда" трапляється вираз or de Galice (де "ор" — "золото") і вважається, що "золото" у поєднанні з назвою країни є одним із так званих "загальних місць" епосу для позначення багатств цієї країни. Дехто вважає, начебто мова у "Пісні..." йде про Галісію або Уельс, який французи називають Gales, а руські літописці знають жителів Уельсу — валлійців як "галичан". Але у інших варіантах "Пісні..." слово